

Cultuurhistorische Nota Bergen 2009 - 2018



Beleidsvisie op een gemeente met een rijke
cultuurhistorische erfenis

Cultuurhistorische Nota Bergen



Beleidsvisie op een gemeente
met een grote cultuurhistorische
erfenis

Beleidsnota Cultuurhistorie
Gemeente Bergen 2009-2018

(Archeologie, Landschap
Stedenbouw, Monumenten en
Bouwhistorie)

INHOUD

Voorwoord	3	Bijlages	30
Inleiding			
Leeswijzer	4	A	30
1 Visie en beleid	5		
1.1 Visie: hoofduitgangspunten van de gemeente Bergen	5		
1.2 Een panoramische zienswijze			
2 Sectoren en gebieden	10		
2.1 Inleiding	11		
2.2 Sectoren	11		
Archeologie			
Het landschap			
Bebouwing			
Stedenbouw			
Monumentenzorg			
Bouwhistorie			
2.3 Hoofd en deelgebieden	13	B	35
Hoofdgebied 1: Duinen en kust	15	C	38
Hoofdgebied 2: Binnenduinrand	16	D	40
Hoofdgebied 3: De polders	21	E	41
		F	43
		G	44
		H	45
3 Beleidsvoornemens + planning	24		
3.1 Het beleid op hoofdlijnen			
3.2 Voorstellen die de algemene cultuurhistorie betreffen	25		
3.3 Voorstellen die specifiek de archeologie betreffen	25		
3.4 Voorstellen die specifiek het landschap betreffen	26		
3.5 Voorstellen die specifiek de bebouwing betreffen	27		
3.6 Voorstellen die de voorlichtingsaspecten betreffen	28		
3.7 Planning	29		

Voorwoord

Voor u ligt de Beleidsnota Cultuurhistorie van de gemeente Bergen met als ondertitel “Beleidsvisie op een gemeente met een grote cultuurhistorische erfenis”. Die ondertitel vat goed samen waar het om draait. De cultuurhistorische erfenis van Bergen is groot en eeuwenoud en bepaalt tot op de dag van vandaag de identiteit van de huidige gemeente Bergen.

Die erfenis bestaat er uit dat de ontstaansgeschiedenis van het landschap door de eeuwen heen “leesbaar” is gebleven. Al rondrijdend of fietsend is het verhaal van de zee, de strandwallen en de erachter gelegen polders te begrijpen en te herkennen. Dat leesbare landschap wordt nog eens verrijkt met de grote historische waarde van de Egmondse, de bijzondere architectuur van Bergen en het mooie, groene en rustige karakter van Schoorl. De combinatie van deze twee factoren is precies datgene, dat de gemeente Bergen zo aantrekkelijk maakt om te wonen en te recreëren.

Wij zijn hier trots op, maar tegelijkertijd betekent die kwaliteit ook een grote verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid om die bijzondere waarden te herkennen, te onderhouden en ook weer door te geven aan onze kinderen en kleinkinderen. En dit in een tijd dat de druk om te bouwen en te moderniseren steeds meer wordt gevoeld en ook een invulling moet krijgen.

Om die reden is een goed cultuurhistorisch beleid noodzakelijk. Ik ben dan ook heel blij, dat we na vele jaren van voorbereiding en onderzoek, deze Beleidsnota Cultuurhistorie kunnen presenteren.

In de nota worden instrumenten aangereikt om de cultuurhistorie die plek te geven die zij verdient. Om daarmee kwaliteiten te waarborgen, terwijl er ook ruimte blijft voor nieuwe ontwikkelingen. Daarnaast is de landelijke tendens van het objectgerichte denken (aandacht voor het losse monument) naar het gebiedsgerichte denken (aandacht voor het monument én zijn omgeving) ook in deze nota opgepakt.

Ik ben ervan overtuigd, dat de Beleidsnota Cultuurhistorie voor het gemeentebestuur, de ambtenaar, de burger en indirect ook de bezoeker en de toerist, een waardevol instrument is, dat ons handvatten geeft om op verantwoorde manier met onze rijke cultuurhistorische “erfenis” om te gaan.

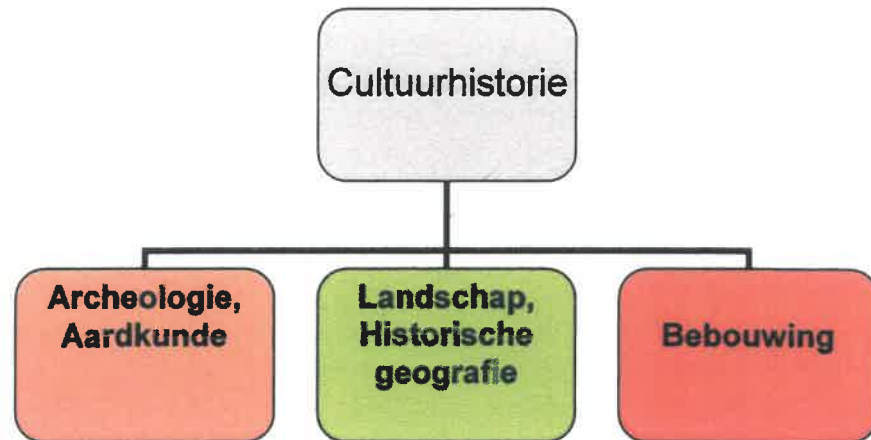
Voorjaar 2009

Adri Plomp, wethouder cultuurhistorie

Inleiding

De *Cultuurhistorische Nota* is het eindproduct van een langdurig en weloverwogen proces. Vanuit een stapsgewijze beleidsformulering- en ontwikkeling, waarbij op cruciale punten binnen de eigen organisatie, maar ook naar de bevolking en belangenorganisaties een terugkoppeling plaatsvond, werden de contouren van het toekomstige cultuurhistorisch beleid langzaam zichtbaar. De bouwstenen voor het beleid werden aangereikt in de Cultuurhistorische atlas *Bergen, Lusthof* uit 2005 (gepresenteerd in hetzelfde jaar tijdens een succesvol verlopen symposium). Een nadere, beleidsmatige invulling vond plaats in de eerste conceptnota van 2006. Parallel aan het formuleren van cultuurhistorisch beleid werd ervaring opgedaan met een aantal omgevingsgerichte pilotstudy's. Daarnaast werden raadsleden én ambtenaren in het voortraject vragen voorgelegd met betrekking tot het te volgen cultuurhistorisch beleid. Als voorlopig sluitstuk op deze lange voorgeschiedenis werd eind 2007 een workshop voor de gemeenteraad georganiseerd. De avond leverde voldoende input op voor een tweede en laatste conceptnota, in februari 2008 opgesteld en in september 2008 na een tweede workshop van 29 mei geïmplementeerd als de nota volgens welke de komende jaren de lijnen voor het cultuurhistorisch beleid uitgezet zullen worden. De Cultuurhistorische atlas blijft daarbij het belangrijkste naslagwerk bij alle advisering aangaande cultuurhistorische kwaliteit.

Het begrip cultuurhistorie is zeer breed. De gemeente formuleert beleid op alle aspecten van de cultuurhistorie in Bergen.



Figuur 1: Organigram met de drie pijlers van de cultuurhistorie.

Leeswijzer

De nota is opgebouwd uit drie hoofdstukken en acht bijlagen. In Hoofdstuk 1 staan de VISIE, DE AMBITIE EN DE UITGANGSPUNTEN van de gemeente centraal. Dit hoofdstuk betreft de ruimte die de gemeente heeft om beleid te maken. In Hoofdstuk 2 worden de uitgangspunten van de gemeente thematisch en gebiedsgericht uitgewerkt en gekoppeld aan het te voeren beleid.

De thema's vallen samen met de cultuurhistorische aspecten of SECTOREN (archeologie, landschap en bebouwing) en de GEBIEDEN met de gebiedsindeling uit de Cultuurhistorische atlas.¹ In Hoofdstuk 3 ten slotte zijn de uitgangspunten omgezet in concrete BELEIDSVOORNEMENS en een PLANNING.

BIJLAGEN

De bijlagen zijn op te vatten als verdieping van de tekst, maar ook als verankering en beredenering van het beleid.

Cultuurhistorie en culturele planologie zijn als begrippen niet voorbehouden aan de gemeente Bergen. Ook op landelijk en provinciaal niveau worden op een ander abstractieniveau contouren uitgezet. Het gemeentelijk beleid kan en mag niet strijdig zijn met de doelstellingen van de hogere bestuurslagen. Ook zijn er andere regelingen, buiten de wetten en regels van de Ruimtelijke Ordening (RO), die van invloed zijn op de gebouwde omgeving en daarmee bepalend voor de koers die de gemeente wil of kan uitzetten. Deze randvoorwaarden, die zowel een belemmering als een stimulans voor de ambitie van de gemeente kunnen betekenen, zijn in bijlage A uitgewerkt. Het gereedschap, de instrumenten en de partners zijn in bijlages B-D opgenomen. In de bijlages E-H tenslotte is voornamelijk aanvullende (achtergrond) informatie te vinden.

¹ Sector wordt hier gebruikt als cultuurhistorische categorie, niet te verwarren met de landelijke beleidssectoren.

1. Visie en beleid

1.1 Visie: hoofduitgangspunten van de Gemeente Bergen

Besturen betekent onder andere het in alle redelijkheid verdelen van de beperkte financiële middelen. Daar hoort een bepaalde visie bij, op de toekomst én op de maatschappij. De cultuurhistorische sector maakt integraal onderdeel uit van onze samenleving. De mate waarin een bestuur bereid is bij te dragen aan een cultuurhistorisch beleid wordt bepaald door het doel en de ambitie. Doel en ambitie vormen weer een afgeleide van de identiteit van de gemeente of beter gezegd van de gemeenschap. Wat het bestuur wil uitdragen is dus gebaseerd op dat waarin de gemeente Bergen zich onderscheidt van andere organisaties of gemeentes. Dit en vooral ook de manier waarop een en ander geëffectueerd wordt, wordt tegenwoordig, vaak in nogal obligate bewoordingen, omschreven als de *mission statement*. In deze nota dekken de *visie* en zes *uitgangspunten* de lading volledig. In het voortraject bleek al snel dat ondanks de beperkte financiële armslag, de gemeente Bergen de lat hoog legde, geheel in lijn met een bovenmatig cultureel actieve bevolking.

In het voortraject (29 september 2005) is een vijftal vragen aan de raad voorgelegd. In de beantwoording van deze vragen werd duidelijk dat gestreefd moest worden naar het behoud van cultuurhistorische waarden, maar ook dat daarvoor niet alles zou mogen wijken. Een zorgvuldige belangenafweging stond voorop.

Op basis van uitspraken van de raad is de volgende visie geformuleerd:

“In wisselwerking met de burgerij van de gemeente Bergen, de waarde van het gebouwde, archeologische en cultuurlandschappelijke erfgoed aangeven, beheren, versterken en toegankelijk maken. Door dit erfgoed te behouden en duurzaam te ontwikkelen wordt betekenis gegeven aan de leefomgeving. Dit uitgangspunt van behoud door ontwikkeling maakt nieuwe ontwikkelingen mogelijk, maar wel vanuit de visie dat de historische identiteit de basis is voor het behoud van een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving.”

Deze visie komt overeen met de Belvederegedachte ‘Behoud door Ontwikkeling’ (Nota Belvedere 1999).

Culturele planologie betekent dat bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie betrokken wordt in een vroeg stadium van de planvorming. Het voordeel hiervan is dat geen onomkeerbare ontwikkelingen in gang worden gezet, terwijl slechts in beperkte mate extra middelen ingezet hoeven te worden. Het is voornamelijk het *moment* in het besluitvormingsproces dat naar voren wordt geschoven. Op dat vroege moment in het besluitvormingsproces kan gericht worden aangestuurd op behoud, versterking of ontwikkeling.

Uitgangspunt 1: Naarmate de ontwikkelingslocatie een grotere cultuurhistorische waarde heeft, wordt de cultuurhistorie eerder in de besluitvorming betrokken. Alle betrokkenen weten van te voren waar ze aan toe zijn.

Op het gebied van de archeologie is het Verdrag van Malta van groot belang geweest (zie ook Bijlage B). Een belangrijk principe van dat verdrag, dat door de Nederlandse wetgever is geïncorporeerd in de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz), is dat voor bebouwing altijd archeologisch onderzoek wordt gedaan.

Uitgangspunt 2: Bij ruimtelijke ingrepen wordt niet alleen onderzocht welke archeologische, maar ook welke andere cultuurhistorische waarden in het geding zijn.

Tot de cultuurhistorie worden ook de immateriële waarden gerekend die fysiek sporen hebben nagelaten. Een landschap dat door een Bergense schilder is geschilderd en nog geheel gaaf is heeft om die redenen een meerwaarde.²

De identiteit van de gemeente Bergen wordt in belangrijke mate bepaald door cultuurhistorische waarden. Deze zijn in de visie van 2005 nog niet volledig tot uitdrukking gebracht. De cultuurhistorische nota gaat verder op de ingeslagen weg.

Uitgangspunt 3: Bergen is rijk aan cultuurhistorie. De cultuurhistorie is belangrijk voor de *identiteit* binnen de gemeente. Behoud en versterking van de cultuurhistorische waarden van de gemeente Bergen zijn de hoofduitgangspunten in het cultuurhistorische beleid.

In eerste instantie betreft het beleid de samenleving binnen de gemeente, de bewoners.

² Tot het landschap worden zowel de natuurwaarden als de historisch geografische waarden gerekend.

Maar ook bezoekers dragen bij aan de cultuurhistorie. Het dorp Bergen als vestigingsoord voor kunstenaars 'van buiten' is daar een levend voorbeeld van. Bergen zet niet in op massa-toerisme, maar op de in natuur, cultuur én recreatie geïnteresseerde bezoeker.

Uitgangspunt 4: Cultuurhistorie betreft een zaak van de hele samenleving. Toegankelijkheid en ontsluiting van de cultuurhistorie is voor bewoners én bezoekers.

De landelijke tendens is meer gebiedsgericht dan objectgericht. Ook in de gemeente Bergen is sinds de fusie aangehaakt op deze tendens.

Uitgangspunt 5: Cultuurhistorie betreft het object in zijn omgeving, maar ook de omgeving als zodanig.

Het doel en de ambitie bepalen het *beleid*. De *middelen* betreffen de gelden, de uitvoerders, maar ook de instrumenten. De cultuurhistorische *waarden* zijn omschreven in de Cultuurhistorische atlas en vormen de inhoudelijke basis. De mate waarop deze waarden worden gewogen en in het beleid worden geëffectueerd ten slotte, vormt het onderwerp van deze nota.

Uitgangspunt 6: De diverse kernen van Bergen hebben elk een eigen karakter of identiteit. De kernen staan niet los van het landschap maar zijn daarin opgenomen. Het landschap heeft ook een identiteit. Tezamen vormen deze componenten de identiteit van de gemeente Bergen. In de doelstelling en ambitie wordt geen hiërarchie van de componenten aangebracht, maar een gericht beleid op maat aangehouden.



Figuur 2: de cultuurhistorische waarden vastgelegd in de Cultuurhistorische atlas *Bergen Lusthof*.

1.2 Een panoramische zienswijze

De gemeente Bergen draagt uit dat de cultuurhistorie een veel bredere opgave betreft dan alleen de klassieke disciplines als de monumentenzorg en de natuurbescherming. Vanuit een historische gelaagdheid worden de archeologische vindplaatsen, de bebouwing en het landschap in relatie tot de ruimere omgeving beschouwd, niet als geïsoleerde objecten. De algemene cultuurhistorie raakt aan de identiteit, het karakter.



Figuur 3: In het verleden waren de Monumentenzorg en het bestemmingsplan twee gescheiden werelden. In de tegenwoordige tijd groeien de cultuurhistorie en de Ruimtelijke Ordening naar elkaar toe.

In de dorpskernen wordt dit karakter gevormd door een samenspel van de (historische) bebouwing, het groen, de inrichting van de openbare ruimte (straatmeubilair, klinkerbestrating, lantaarns e.d.), maar ook wegenpatronen, wegprofielen en bestrating. In het buitengebied wordt de kwaliteit voornamelijk bepaald door de stolpen, de landelijke bebouwing, het kavelpatroon, dijken, sloten, houtwallen en het gebruik van de inrichting en begroeiing van de landerijen. In beide gevallen speelt ook de archeologie een rol. Het perspectief (het blikveld) wordt aldus verbreed: van het vergrootglas naar het panorama.

De klassieke monumentenzorg verdwijnt niet, maar maakt deel uit van een meeromvattende visie op de cultuurhistorische waarden van Bergen.

Ook in de kijk op de geschiedenis tekent zich een verschuiving af: voorheen gold het jaar 1850 als de grens. Objecten en structuren na die periode werden niet tot de monumentenzorg gerekend. Deze grens verschoof in de jaren negentig van de twintigste eeuw naar 1940. Recentelijk is de grens opnieuw verschoven naar de wederopbouwperiode.

Het toekomstige beleid is er op gericht het verbrede perspectief in sterkere mate beleidsmatig te verankeren. De bebouwingsstructuren, het cultuurlandschap, alsook de jongere bouwkunst krijgen in dat beleid een plaats. Ook de inrichting van de openbare ruimte, als bindende factor tussen landschap en stedenbouw, verdient een beleidsmatige verankering. Waar de klassieke monumentenzorg gericht was op minutieuze restauratie van het object, daar wordt nu de aandacht gericht op de context als geheel. Archeologie en bouwhistorie zijn niet langer geïsoleerde disciplines, maar maken deel uit van dezelfde context. Het gebouw (object) is onlosmakelijk verbonden met de omgeving (ruimte) en met de ontstaansgeschiedenis (tijd). Tot de ruimte behoren de stedenbouw en de openbare ruimte en tot de ontstaansgeschiedenis de archeologie en de bouwhistorie.

Vanuit het brede perspectief wordt ingezoomd op de karakteristieken van de te onderscheiden deelgebieden. Dit komt tot uitdrukking in het volgende hoofdstuk, dat *Sectoren en gebieden* als titel heeft.

Op de sectoren 'archeologie', 'landschap' en 'bebouwing' wordt beleid gemaakt. Het beleid wordt per (deel)gebied (samenvallend met de deelgebieden uit de Cultuurhistorische atlas) nader gedifferentieerd.³ Bij de sectorale benadering per deelgebied behoort een verfijnd instrumentarium. Het is immers evident dat de archeologische waarden binnen de dorpskern van Egmond aan Zee een andere aanpak (een andere set instrumenten) vergen dan de landschappelijke waarden van de droogmakerijen. Binnen het hoofdgebied wordt gekeken om welk deelgebied het gaat en welke Cultuurhistorische waarden in het geding zijn. Op grond daarvan wordt een instrumentarium gekozen.

In een schema zou deze gedifferentieerde aanpak er uit kunnen zien als het hiernaast afgebeelde schema.

Toelichting schema

In geel is het voorbeeld van Egmond aan Zee geel ingekleurd. Egmond aan Zee valt onder het hoofdgebied *Duinen en Kust* en is cultuurhistorisch een aandachtsgebied vanwege de archeologie en de bebouwingsstructuur. Uit een virtuele 'gereedschapskist' kan een bijpassende set instrumenten gekozen worden: een bestemmingsplan voor de bebouwingsstructuur en een quick scan, eventueel gevolgd door een proefonderzoek voor de archeologie. De droogmakerijen (hoofdgebied *Polders*) zijn cultuurhistorisch van grote waarde vanwege het landschap. Hiervoor kunnen als instrument een monumentenlijst, een stolpenplan en een zichtlijnenkaart gekozen worden. In hoofdstuk 2.3 wordt het schema nader uitgewerkt.

³ De benaming van de deelgebieden, zoals *Tuin en erf* komt uit de Cultuurhistorische Atlas.

Sector	Gebied		Instrument
CH WAARDEN	HOOFDGEBIEDEN	DEELGEBIEDEN	INSTRUMENTEN
1 Archeologie	Duinen en kust	Duinen en strand	Monumentenverordening
		Egmond aan Zee	CHV, CHER
2 Landschap		Bergen aan Zee	Beeldkwaliteitplan
3 Bebouwing (Structuren en objecten)	Binnenduintrand	Egmond-Binnen	Stolpenbeleid
		Egmond a/d Hoef	Bestemmingsplan, Structuurplan
		Schoorl, lint	Welstandsnota
		Bergen	Ordekaarten Zichtlijnenkaarten
		Tuin en erf	Quick scan Proef -of booronderzoek Opgraving Rapport/publicatie
		Polders	Droogmakerijen Strandvlakte

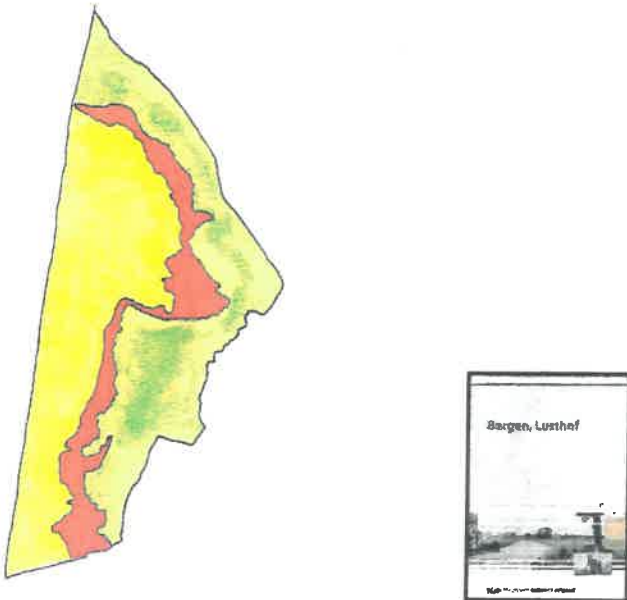
Bergen is in de Cultuurhistorische atlas onderverdeeld in drie hoofdgebieden, gebaseerd op de geografisch bepaalde onderverdeling in drie stroken die van noord naar zuid lopen: *Duinen en kust*, de *Binnenduintrand* en de *Polders*. Tot de eerste strook behoren het Duinen en strandgebied, Egmond aan Zee en Bergen aan Zee. De binnenduintrand omvat de kernen (de 'huizen') van Egmond Binnen, Egmond aan den Hoef, Schoorl, Bergen en de tussenliggende gronden (tuin en erf).

2 Sectoren en gebieden

2.1 Inleiding

De polders ten slotte omvatten de droogmakerijen en de randpolders, samen de strandvlakte. De terminologie van de atlas is ontleend aan de metafoor van een lusthof. De gemeente als een mooi, bekoorlijk oord met huizen (de dorpskernen) en tuinen, gecultiveerde en ongecultiveerde gronden.

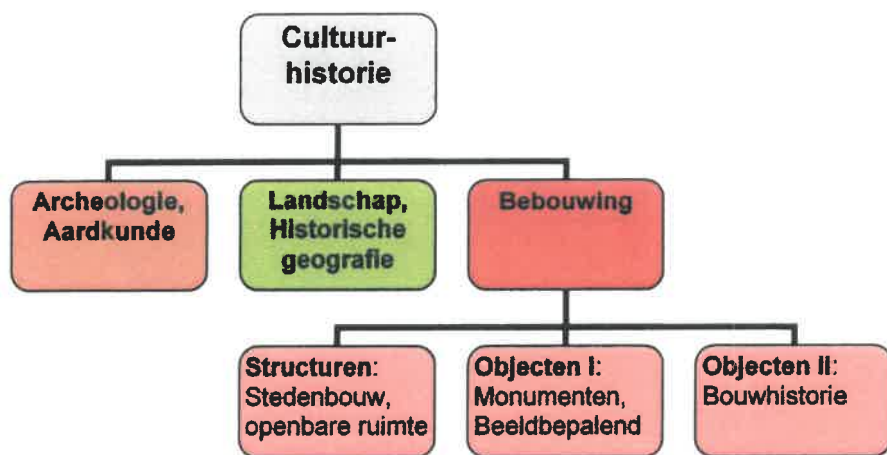
In Hoofdstuk 2.2 worden de beleidsuitgangspunten per sector (de cultuurhistorische waarden archeologie, landschap en bebouwing) toegelicht en in hoofdstuk 2.3 wordt ingezoomd op *alle* deelgebieden. Dit hoofdstuk is op te vatten als een nadere uitwerking van het schema op pagina 9.



Figuur

4: Drie zones: in geel Duinen en kust, in rood de Binnenduintrand en in groen de Polders.

2.2 Sectoren



Figuur 5: De sectoren archeologie, landschap en bebouwing in het organigram uit de inleiding. Aan de sector bebouwing is een onderverdeling (met bijbehorende instrumenten) gekoppeld van Stedenbouw en openbare ruimte, Monumentenzorg en Bouwhistorie.

Archeologie

Archeologie is niet meer weg te denken uit de ruimtelijke ordening. Bij iedere bodemverstoring dient vooraf de vraag gesteld te worden of mogelijk sprake is van een archeologisch waardevolle site. Daartoe worden onder andere (archeologische) waardekaarten opgesteld.

Ook de recente archeologiebalans kan een hulpmiddel zijn bij het bepalen welke gebieden meer of minder in aanmerking komen voor een vooronderzoek. In principe volgt de archeologie de ruimtelijke ontwikkeling, dat wil zeggen: het onderzoek vindt weliswaar plaats in een vroeg stadium, maar

zonder ruimtelijke planning komt er geen archeoloog aan te pas. Bij archeologisch onderzoek geldt de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz). Bergen heeft zelf geen archeologische dienst, wat betekent dat het gemeentelijk beleid daarmee min of meer ondergeschikt is aan het provinciaal- en rijksbeleid. Wel kan Bergen in een vroeg stadium ruimtelijke ontwikkelingen sturen als ergens archeologische waarden bestaan of vermoed worden. Dit is in overeenstemming met het beleid van het rijk. Samenwerking met andere gemeentes, dan wel met de provincie in de ontwikkeling van beleidsregels ligt voor de hand. Hier ligt een opgave voor de komende periode.

Het is de verantwoordelijkheid van de gemeente Bergen de archeologische aandachtsgebieden in de bestemmingsplannen uit te werken. Ook in de aanleg- en bouwvergunningen moeten bepalingen opgenomen worden met betrekking tot de archeologie. En ten slotte dient ook de mate van het archeologische onderzoek vooraf bepaald te worden.

Landschap

Het landschap in Bergen is bijzonder en tegelijkertijd bijzonder kwetsbaar. Vanuit de provincie is een provinciaal regioprofiel Kennemerland opgesteld, dat de bijzondere waarden van het Bergense landschap benadrukt. In de visie van de gemeente Bergen wordt een actief beleid gevoerd als het erom gaat de bijzondere landschappelijke waarden te beschermen. Verfijnde regelgeving zoals het beleid ten aanzien van niet beschermde stolpen, maar ook het naleven van Europese regelgeving voor zover van invloed op het uitoefenen van een agrarisch bedrijf in Nederland, valt hieronder.

Het uitgangspunt is dat iedere ruimtelijke ontwikkeling een cultuurhistorisch voortraject kent.

Bebouwing Monumenten

Het monumentenbeleid in Bergen liep in 2007 nog niet synchroon. Een inhaalslag betreft de uitbreiding van de bestaande monumentenlijst van Egmond met monumenten uit Bergen en Schoorl. De monumentenverordening is daarbij geëvalueerd en aangepast. De wederopbouwperiode, maar ook historische interieurs (mits van zeer hoge waarde) en objecten uit de laatste wereldoorlog (indien aanwezig) worden in het beleid betrokken. Op welstandsniveau wordt onderzocht in hoeverre het instrument van de zogenoemde ordekaarten kan worden ingezet. Het opstellen van een lijst van karakteristieke panden, niet zijnde monumenten, maar wel waardevolle bebouwing, is een eerste stap in die richting. In de visie van de gemeente Bergen zijn monumenten geen op zichzelf staande objecten, maar onderdeel van een bredere context. Het invullen van beleid kost tijd. Ter bescherming van waardevolle, kwetsbare bebouwing geldt een interim-beleid van versnelde toetsing op monumentale waarden, ter voorkoming van sloop.



Figuur 6: voorbeeld van een ordekaart met daarin monumenten, beeldbepalende en beeldondersteunende panden. In grijs is de nieuwbouw aangegeven.

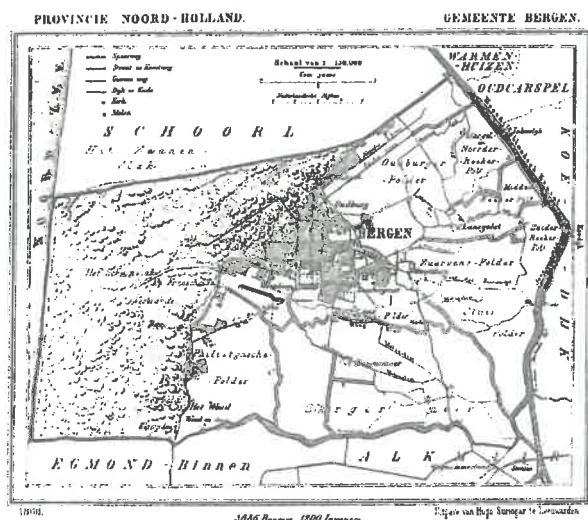
Bouwhistorie

Bouwhistorie vormt in Bergen geen substantieel onderdeel van het beleid. Hoewel Bergen bekend staat als een gemeente met vele bijzondere bouwwerken, behoort een aanzienlijk aandeel daarvan tot de jongere bouwkunst. Weliswaar ook onderworpen aan de bouwhistorie, maar van een ander schaalniveau. Een ad hoc beleid in de attentiegebieden (de kernen van Egmond Binnen, Egmond aan den Hoef en Bergen), gekoppeld aan de advisering van de CCK volstaat. De uitvoering berust bij onafhankelijke bouwhistorische onderzoeksbureaus.

Stedenbouw

Stedenbouwkundige ontwikkelingen zijn in potentie een grote bedreiging van de ruimtelijke kwaliteit. Ook hier is het van belang bij het startpunt (0-fase) van iedere ruimtelijke ontwikkeling de ruimtelijke effecten te overzien.

De gevolgen van ruimtelijke planvorming zijn a priori verstrekkend, dus in beginsel geldt hier dat ook in de minder waardevolle gebieden een vooronderzoek naar de cultuurhistorische waarden wordt gedaan, zij het dat in dergelijke gebieden zeer beknopt verslag van het onderzoek kan worden gedaan. Ook de inrichting van de openbare ruimte is in principe onderworpen aan een vooronderzoek.



Figuur 7: historische kaarten vormen een onmisbaar element bij het bestuderen van de cultuurhistorische waarden.

Of het vooronderzoek meer of minder diepgaand moet zijn, is mede gebaseerd op advies van de CCK. Analooq aan de Wamz geldt ook hier dat de 'verstoorder' (de initiatiefnemer) betaalt. De planontwikkelaar laat een CHV of CHER opstellen, door een door de gemeente geaccrediteerd bureau of door de gemeente zelf.

2.3. Hoofd- en deelgebieden

De gekozen indeling in drie hoofdgebieden en tien deelgebieden is gebaseerd op de Cultuurhistorische atlas, *Bergen Lusthof* en kan gezien worden als een nadere verfijning van het provinciale regioprofiel Kennemerland. De drie hoofdgebieden zijn de drie noord-zuid lopende stroken (duinen en kust, binnenduinrand en polders). Ook bij de aanwijzing van de strook Bergen-Egmond-Schoorl tot Belvederegebied was de overweging dat het unieke van de gemeente Bergen is gelegen in deze geografisch bepaalde driedeling. De overgangen tussen de gebieden gelden zelfs als uitermate bijzonder.



Figuur 8: drie zones

Leeswijzer

Elk van de tien deelgebieden heeft een eigen set instrumenten, weergegeven in tien schema's. Per (deel)gebied zijn in de paragraafkop in kleur de belangrijkste sectoren aangegeven. In onderstaand voorbeeld zijn dat archeologie en landschap. Direct onder de paragraafkop is een tabel met per sector het voorgestane beleid. De sector bebouwing is uitgesplitst in vier categorieën (stedenbouw, monumentenzorg, bouwhistorie en de inrichting van de openbare ruimte). Onder Monumentenzorg vallen ook de beeldbepalende panden. Ter toelichting is bij elk van de tien schema's een korte beschrijving opgenomen, eveneens gebaseerd op de Cultuurhistorische atlas *Bergen, Lusthof*.

VOORBEELD

Paragraafkop/deelgebied

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie

Sectoraal beleid

Archeologie	Beleid x
Landschap	Beleid y
Bebouwing: Stedenbouw	
Monumenten	Ad hoc beleid
Bouwhistorie	
Inrichting OR	

Hoofdgebied 1: Duinen en kust

Deelgebied Duinen en strand

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie		Archeologiebalans, aandachtspunt	
Landschap		Strand waardevol en tevens dienstbaar aan het toerisme; zichtlijnen op de coulissenwerking behouden en versterken; waardevolle structurelementen (schelpenpaden, duinlandjes) behouden en versterken	
Bebouwing: Stedenbouw		Niet van toepassing	
Monumenten		Ad hoc	
Bouwhistorie		Ad hoc	
Inrichting OR		Terughoudend	

De duinen en het strand vormen geen natuurlijke habitat voor menselijke bebouwing. Het duinlandschap is echter archeologisch onvoldoende onderzocht. Landschappelijke ingrepen komen voort uit de exploitatie van het gebied (schelpenwinning, zandwinning, waterwinning, bosbouw en de duinlandjes voor kleinschalige aardappelteelt). De duinstrook kent een aantal bijzondere karakteristieken zoals de spectaculaire afbreking en overgang naar de Hondsbossche Zeewering. Ook de vegetatieverschillen veroorzaakt door kalkarme en kalkrijke gronden zijn kenmerkend. Een andere karakteristiek is de hoogte van de duinen. Deze verleent een coulissenwerking ten opzichte van de binnenduinstrand.

Deelgebied Egmond aan Zee

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie		Archeologiebalans, aandachtspunt	
Landschap		Leegheid behouden; aandacht voor stukjes duin, zichtlijnenkaart	
Bebouwing: Stedenbouw		Structuur (parallelstraten en kleinschalige bebouwing) van het oude vissersdorp behouden en versterken; CHV; BKP	
Monumenten		Staand beleid, evaluatie, uitbreiding lijst	
Bouwhistorie		Ad hoc	
Inrichting OR		Plan van aanpak	

Het vissersdorp Egmond aan Zee is in de Middeleeuwen ontstaan vanuit de abdij van Egmond. De structuur van parallelle straatjes haaks op de zee dateert van circa 1600. Qua bebouwingstypologie zijn de vissershuisjes met afgesloten plaatsjes kenmerkend. Vanaf circa 1900 doet het toerisme zijn intrede: het zomerhuis voor de welgestelden (recreatie), in de 2^{de} helft van de 20^{ste} eeuw opgevolgd door appartementen voor grotere bevolkingsgroepen (op de plaats van de verwoestingen uit WO II). Ook de structuur van de tramlijn (bereikbaarheid) is nog herkenbaar. Verder zijn ook de visrokerij, hotels, pensions en de koloniehuisen vermeldenswaard.

Deelgebied Bergen aan Zee

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Archeologiebalans, aandachtspunt		
Landschap	Leegheid behouden; zichtlijnenkaart		
Bebouwing: Stedenbouw	Structuur (Springer, Zeeweg) behouden en versterken; CHV; BKP		
Monumenten	Staand beleid, evaluatie		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Plan van aanpak		

Bergen aan Zee is als nederzetting een in de vroege twintigste eeuw, nieuw gestichte combinatie van een zeedorp met een toeristische én een (beperkte) agrarische functie. De agrarische opzet is echter minder goed uit de verf gekomen. De aanleg is open en duidelijk anders dan Egmond, meer landschapspark (villapark, verstrakt uitgevoerd ontwerp L.A. Springer 1907, herziening 1908-1909 Berlage) met bebouwing. Het villapark was gesitueerd rond een centrale strook ten noorden van de Zeeweg (eveneens naar een ontwerp van Springer en Jacob van Reenen, 1906). Het tracé van de tram is in structuur nog zichtbaar. Ook in Bergen aan Zee waren koloniehuisen als bijzondere vorm van recreatief verblijf. Vanwege ingrijpende sloop tijdens de Tweede Wereldoorlog (Atlantikwal) is de samenhang danig verstoord.

Hoofdgebied 2: Binnenduinrand

De binnenduinrand als geheel, op de overgang van duinen naar polders, kent de oudste bewoningsgeschiedenis van de gemeente, vanwege de gunstige ligging op de hoger gelegen gronden en de veeweiden in de directe nabijheid. Vanaf de prehistorische tijd is er sprake van bewoning in dit gebied, met name op de hoger gelegen strandwallen en de vergraven duinen, vandaar dat hier ook de archeologische verwachtingen en waarden hoog zijn. Omdat deze gronden al vroeg gecultiveerd zijn geldt de hele binnenduinrand - niet alleen de bebouwde kernen - als samenhangend bewoningsgebied. De bebouwde kernen staan in verbinding met elkaar via oude, doorgaande routes van noord naar zuid, zoals de Herenweg. De bebouwde kom en de omringende delen van de zandruggen, de deelgebieden, worden in de metafoor van *Bergen, Lusthof* als 'huis en tuin' benoemd.

Deelgebied Egmond Binnen

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Overgang van de landschapstypes kwetsbaar en bijzonder, historische structuren respecteren, behouden en versterken		
Bebouwing: Stedenbouw	Relatie met Egmond aan den Hoef versterken; verdichting in de bebouwing is mogelijk, geen aaneengesloten bebouwing; oorspronkelijke structuur (lint) respecteren; CHV; BKP; bestemmingsplan (korrel, bouwhoogte etcetera in overeenstemming met de karakteristiek)		
Monumenten	Staand beleid, evaluatie		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Plan van aanpak, groen, profielen etc.		

Egmond Binnen heeft een rijke geschiedenis en is archeologisch gezien van grote waarde (Romeins, Late M.E.). De aanwezigheid van de abdij heeft zijn stempel gedrukt op de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp. Pas later werd Egmond Binnen meer agrarisch (vanaf 1900 bollenteelt). De structuur wordt bepaald door de tweezijdige lintbebouwing aan de Herenweg en de Peperstraat en Abdijlaan, daar dwars op. Diverse doorkijkjes op het omringende landschap accentueren de structuur. In de tweede helft van de twintigste eeuw is het dorp ombouwd en is de weg omgeleid. De historische relatie over de Herenweg is daarmee verstoord geraakt. Kenmerkende bebouwingstypen zijn de stolpboerderij, de negentiende-eeuwse duinboerderijen en rentenierswoningen.

Deelgebied Egmond aan den Hoef

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Overgang kwetsbaar en bijzonder, historische structuren respecteren, behouden en versterken. Beleid uitzetten slotruïne		
Bebouwing: Stedenbouw	Verdichting in de bebouwing is mogelijk, geen aaneengesloten bebouwing; oorspronkelijke structuur (lint) respecteren; CHV; BKP; bestemmingsplan (korrel, bouwhoogte etcetera in overeenstemming met de karakteristiek)		
Monumenten	Staand beleid, evaluatie		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Plan van aanpak, groen, profielen etc.		

Ook Egmond aan den Hoef heeft een tweezijdige lintbebouwing, de ontstaansgeschiedenis vergroeid met de aanwezigheid van het slot, Herenweg en later de Slotweg. In de zeventiende eeuw vestigden zich op bescheiden schaal enige stedelijke families. De aard van de meeste bebouwing is echter eenvoudig van karakter. Het agrarische karakter, sterk opgekomen in de negentiende eeuw, vertaalde zich ook in de bloembollencultuur. De atelierwoningen van de kunstenaarskolonie rond 1900 behoren tot de karakteristieke bebouwing van Egmond aan den Hoef. Het toerisme is in deze kern een relatief nieuw verschijnsel.

Deelgebied Schoorl, lint van Aagtdorp tot Camperduin

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Overgang kwetsbaar en bijzonder, historische structuren respecteren, behouden en versterken; relatie met het lint behouden en versterken, met name vanuit de oorspronkelijke, agrarische bebouwing (stolp, bollenschuur)		
Bebouwing: Stedenbouw	Verdichting is mogelijk, voorzover de relatie met het landschap niet verstoord raakt; in stijl en bouwvolume passend bouwen; oorspronkelijke structuur (lint) respecteren; bestemmingsplan (korrel, bouwhoogte etcetera in overeenstemming met de karakteristiek)		
Monumenten	Staand beleid, uitbreiden monumentenlijst		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Plan van aanpak, groen, profielen etc.		

De dorpen Groet en Schoorl en de gehuchten daartussen zijn overwegend agrarisch van karakter. Van grote uitbreidingen was nooit sprake vandaar dat het tweezijdig lint met de fraaie stolpen zo fraai bewaard is gebleven. Groet vertoont in de structuur meer een ovaal rond de geestgrond. Bijzonder zijn de doorzichten naar het landschap aan de ene kant en aan de andere kant de kronkelige Duinweg door het bos. Net als in Egmond Binnen verschuift rond 1900 het accent binnen de agrarische sector naar de bollenteelt. Rond die periode ontstaat wat meer rijkdom en komt ook toerisme op (strand gerelateerd). Vanuit de kern ten noorden van de Hervormde Kerk aan de Herenweg, met het raadhuis en vroege horeca, ontstaat verdichting. Naar het zuiden, ontstaat verspreide bebouwing langs de weg, waaronder enkele fraaie woonhuizen. Na de Tweede Wereldoorlog ontstaan diverse uitbreidingswijken en bebouwing ten behoeve van het recreatieverblijf. Van de gebouwen zijn een enkele bollenschuur en de vele stolpen noemenswaard. Ondanks de verdichting is de relatie met het landschap vanuit het lint nog op diverse plaatsen beleefbaar. Met name Hargen en Camperduin zijn nog erg open. Op sommige plekken is de overgang tussen strandwal en polders nog duidelijk waarneembaar. De inrichting van de openbare ruimte wordt gekenmerkt door het vele groen en de afwezigheid van stoepen.

Deelgebied Bergen (dorp)

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Overgang kwetsbaar en bijzonder, historische structuren respecteren, behouden en versterken; openheid Zanegeest behouden; idem relatie met het omringende agrarische landschap en landgoederen		
Bebouwing: Stedenbouw	Verdichting in de bebouwing is in beperkte mate mogelijk, geen aaneengesloten bebouwing; oorspronkelijke structuur behouden, onderscheid tussen dorpskern(en), tuindorp en villawijken; CHV; BKP; bestemmingsplan (korrel, bouwhoogte etcetera in overeenstemming met de karakteristiek)		
Monumenten	Staand beleid, uitbreiden monumentenlijst, cultuurhistorische meerwaarde in de bebouwing (kunstenaars)		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Plan van aanpak, groen, profielen etc.		

Bergen is in het huidige beeld afwijkend ten opzichte van de overige dorpen in het bebouwinglint langs de Herenweg, omdat hier de strandwal haaks is. Bergen is ontstaan uit het aaneengroeien van vier gehuchten op deze haakwal (op de geestgronden). Ook het Hof te Bergen, op de rand van de polder, werd in de agglomeratie opgenomen. De oude wegen (de doodwegen) naar de kernen zijn in de structuur nog herkenbaar aanwezig. Vanwege de gunstige ligging op de zandgronden, werden met name in de twintigste eeuw villawijken aan het dorp toegevoegd. Deze en nog latere toevoegingen, waaronder ook eenvoudiger woningen, ontstonden tussen de gehandhaafde oude wegen. De grenzen van de haakwal werden na WO II losgelaten, zodat dwars door het dorp een scheiding in landschapstypen voorkomt. Deze is rudimentair herkenbaar, echter niet in de villawijken.

In de bebouwing is sprake van een mengeling van woningen voor agrariërs, overige oorspronkelijke én nieuwe dorpsbewoners, forensen en kunstenaars, eenvoudig én rijk. De gemengde bevolkingssamenstelling alsmede het latere toerisme leidde tot zeer diverse bouwtypes. De bebouwing van Bergen wordt gekenmerkt door een relatief rijke architectuur (villawijken) en door de situering in een groene omgeving, met dorpsachtige straatprofielen.

Deelgebied Omringende gronden (tuin en erf)

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie		Aandachtsgebied	
Landschap		Overgang kwetsbaar en bijzonder, historische structuren (bleken) respecteren, behouden en versterken	
Bebouwing: Stedenbouw		Structuur gehuchten respecteren (niet één doorlopende lintbebouwing)	
Monumenten		Staand beleid, uitbreiden monumentenlijst	
Bouwhistorie		Ad hoc	
Inrichting OR		Vormgeving relatie verkeerstechnische en landschappelijke aspecten	

De Herenweg geldt als structuurdrager, met her en der aan weerszijden kleine geestgronden. Het bebouwingslint is op een aantal plaatsen bijna doorlopend geworden. Sommige kernen zijn uitgegroeid, andere niet. De tram, die door de 'tuin' liep, deed ook Egmond aan den Hoef aan. Karakteristiek zijn de voormalige bleekvelden, wasserijen en papiermolens. Daarnaast de voormalige buitenplaatsen, alsook kleine restanten uit de Tweede Wereldoorlog.

Hoofdgebied 3: De polders

Volgens het Milieu- en Natuurplanbureau is een kwart van het Nederlandse open landschap verstoord door bedrijventerreinen, glastuinbouw, geluidsschermen, hoogspanningsmasten UMTS-masten etcetera. Het landschap in Bergen is relatief open, met ononderbroken zichtlijnen, echter in toenemende mate bedreigd. Aan de randen met Alkmaar is de druk groot, net als van binnen uit door de transformatieprocessen, die het agrarisch landschap in heel Nederland bedreigen. Traditionele boeren verdwijnen, recreatiewoningen, campings en golfterreinen komen er voor in de plaats. Ook campings met een 'groen' karakter, zijn in beplanting (hoge hagen) sterk afwijkend ten opzichte van het groen van de vlakke weilanden. En ook het groen van de golfbanen is vanaf grote afstand een duidelijke onderbreking van de agrarische groenstructuur. Hetzelfde geldt (hobby)paarden en grootschalige bollenschuren, die beide het karakter van het landschap kunnen aantasten.

In Bergen worden de strandvlakten met archeologische vindplaatsen onderscheiden van de later ingepolderde gebieden. Beide gebieden hebben een eigen karakteristiek.

Deelgebied Strandvlakte, polders ten noorden van Bergen

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Historische structuren (dijken, infrastructuur, verkaveling) respecteren, behouden en versterken; contrast open landschap ten opzichte van de duinrand; Zichtlijnenkaart en CHER, stolpenbeleid; positionering oorspronkelijke agrarische bebouwing in het landschap; NB: golfbanen en 'groene' campings vormen een stijlbreuk		
Bebouwing : Stedenbouw	In relatie tot het landschap (andere ontwikkelingsgeschiedenis dan de droogmakerijen)		
Monumenten	Staand beleid, uitbreiden monumentenlijst		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Landschappelijk, beleid telefoniemasten e.d.		

De strandvlakten zijn de veen- en kleigebieden tussen de strandwallen, met bewoningsresten uit de Late IJzertijd en de Romeinse tijd. Toen deze gebieden te nat werden, was bewoning alleen nog mogelijk op de hogere en drogere strandwallen (uitzondering Schoorldam). Vanaf die tijd werden de vlakten louter gebruikt als weide- en hooigrond. De gronden werden in de middeleeuwen beschermd door dijken. Het stelsel van historische dijken en afwateringen is nog herkenbaar aanwezig. Ook de blok- en strokenverkaveling is op diverse plaatsen historisch. De historische infrastructuur van vaarten en een tramlijn (van later datum) is nog goed herkenbaar in het landschap.

Deelgebied Droogmakerijen en aandijkingen, polders ten zuiden van Bergen

Archeologie	Landschap	Bebouwing	Stedenbouw
			Monumentenzorg
			Bouwhistorie
Archeologie	Aandachtsgebied		
Landschap	Historische structuren (dijken, infrastructuur, verkaveling) respecteren, behouden en versterken; contrast open landschap ten opzichte van de duinrand; Zichtlijnenkaart en CHER, stolpenbeleid; positionering oorspronkelijke agrarische bebouwing in het landschap; NB: golfbanen en 'groene' campings vormen een stijlbreuk		
Bebouwing: Stedenbouw	In relatie tot het landschap (andere ontwikkelingsgeschiedenis dan de strandvlakte)		
Monumenten	Staan beleid, uitbreiden monumentenlijst, militaire bouwwerken (Bergermeer)		
Bouwhistorie	Ad hoc		
Inrichting OR	Landschappelijk, beleid telefoniemasten e.d.		

Het gecoördineerde dijkbeheer en de eerste dijken zijn uit de 12^{de}-14^{de} eeuw, vanaf de 15^{de} eeuw de eerste molenbemaling en een regionale aanpak van de zeekering. Vanaf de zestiende eeuw worden de meren in Bergen drooggelegd en verkaveld. Het waterpeil wordt gereguleerd en het volledige laagland raakt bepodderd. De structuur van dijken en afwateringen alsmede de vaarten en de verkaveling zijn op veel plaatsen nog herkenbaar aanwezig. In plaats van aandijkingen is het overigens beter te spreken van randpolders en droogmakerijen. Kenmerkend zijn de stolpboerderijen tussen de windsingels.



3 Beleidsvoornemens + planning

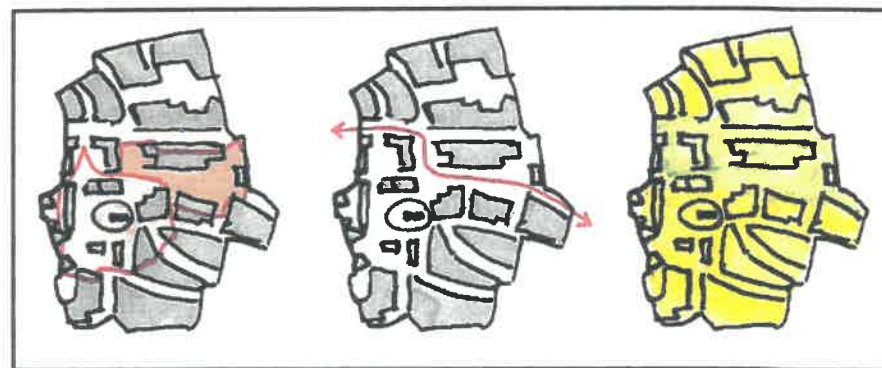
Naar aanleiding van de wens van de raad, maar ook naar aanleiding van de wensen die naar voren zijn gekomen bij in- en externe interviews, is een aantal concrete beleidsvoorstellen opgesteld, die een bijdrage moeten leveren aan het behoud van cultuurhistorische waarden en de identiteit van de diverse deelgebieden. De beleidsvoorstellen zijn in drie categorieën in te delen, overeenstemmend met de drie thema's: archeologie, landschap en bebouwing. Vanuit de bebouwing (monumentenzorg) zijn de meeste concrete voorstellen gelanceerd. Vanuit het te voeren beleid zullen in de nabije toekomst ook op het gebied van de andere sectoren meer concrete aanbevelingen gedaan worden. Het beleid op hoofdlijnen en de beleidsvoornemens met betrekking tot de algemene cultuurhistorie gaan hieraan vooraf en de aanbevelingen worden gecompleteerd met aanbevelingen die betrekking hebben op educatie en communicatie.

3.1 Het beleid op hoofdlijnen

- a. Bij ruimtelijke ingrepen, de openbare ruimte inbegrepen, die in omvang het enkele object overstijgen is het proces gediend bij cultuurhistorische afwegingen in een vroeg stadium (startnotitie). Kennis en inzicht van het gebied kan leiden tot gerichte toepassing van beleidsinstrumenten. In fase 0 wordt gekeken of een archeologisch, dan wel bouwhistorisch onderzoek, een zichtlijnenkaart, een quick scan, een CHV of ander instrument benodigd is. Deze cultuurhistorische toets kan analoog aan de Wamz worden opgesteld.

In voorkomende gevallen wordt een preadvies van de CCK gevraagd, te baseren op de Cultuurhistorische atlas. In fase 1 zijn de Welstandsnota, dan wel specifiek op te stellen randvoorwaarden, of andere bestaande regels van kracht.

- b. Van de initiatiefnemer wordt een substantiële (financiële) inspanning verwacht bij het (laten) uitvoeren van de cultuurhistorische toets.
- c. Beleid is keuzes maken. Indien na onderzoek blijkt dat bepaalde waarden verloren gaan, dan worden die waarden gedocumenteerd.
- d. De beleidskeuzes worden gecommuniceerd naar de bevolking in het algemeen en belanghebbenden in het bijzonder.



Figuur 9: voor de dorpskern van Bergen is een Cultuurhistorische verkenning (CHV) opgesteld.

3.2 Beleid met betrekking tot de algemene cultuurhistorie

Het onderzoeken van de mogelijkheid van een nadere samenwerking tussen de Welstandscommissie en de CCK, teneinde de kennis van historische bouwkunst (zoals de toekomstige lijst van karakteristieke panden) te delen en panden te beoordelen in hun cultuurhistorische context. Daarnaast is voor de CCK een rol weggelegd binnen de andere cultuurhistorische sectoren (archeologie en landschap). Zie ook Bijlage III voor de werkzaamheden van de beide commissies.

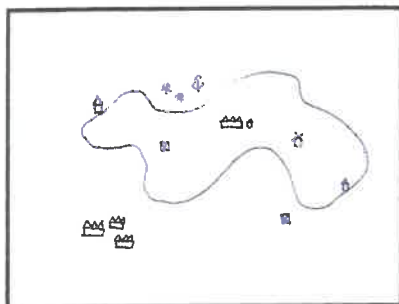
Bij het uitvoeren van de cultuurhistorische toets beoordeelt een supervisor de implementatie van de toets in het nieuwe ontwerp.

3.3 Beleid dat specifiek de archeologie betreft

Het laten opstellen van een Uitwerkingsplan Archeologie, waarbij onderzocht wordt of een samenwerking met omliggende gemeentes wenselijk is, teneinde de kosten zo laag mogelijk te houden en de effecten van archeologische onderzoek te vergroten. Bij de totstandkoming van de nota moet worden onderzocht of het archeologische onderzoek gekoppeld kan worden aan het verplichte milieutechnische bodemonderzoek, zodat er wellicht ook op dat gebied sprake van een kostenbesparing kan zijn.

3.4 Beleid dat specifiek het landschap betreft

Het landschappelijke beleid wordt in grote lijnen bepaald vanuit de regioprofielen van de provincie. Binnen deze kaders heeft de gemeente echter een ruime marge. Het beleid en de regelgeving moet er op gericht zijn dat iedere bouwvergunningaanvraag getoetst wordt op de gevolgen voor het landschap, met name de visuele aspecten, horizonvervuiling etcetera. Dit geldt niet alleen ontwikkelingslocaties voor woningbouw, maar ook UMTS-masten, campings, golfbanen etcetera. De regelgeving moet er op gericht zijn dat de locatiekeuze gebaseerd is op de Cultuurhistorische waardekaart en bovendien dient de locatiekeuze ook op zichtlijnen beoordeeld te worden.



Figuur 10: Positionering nieuwe stalgebouwen midden in het polderlandschap of aan de rand.

Het formuleren van beleid met betrekking tot zichtlijnen in het open landschap, met betrekking tot nieuwbouw ten behoeve van agrarische bestemming en tevens met betrekking tot bestemmingsverandering van werken naar wonen.



De aanleg van de N9 vormt een ontwerpogave. Formuleren van beleid met betrekking tot de randen van de weg en het (her)definiëren van de relatie tussen weg en landschap.

3.5 **Beleid dat specifiek de bebouwing betreft**

Inventariseren, selecteren en beschrijven van cultuurhistorisch waardevolle objecten en structuren. Opstellen van een groslijst, voorafgaande aan de definitieve lijst. Door tevens de spoedprocedure in de Monumentenverordening aan te scherpen kan in urgente situaties besloten worden om een bepaald object versneld op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.

Het formuleren van beleid voor niet beschermde stolpen: splitsing ten behoeve van woningbouw, restauratie, bestemmingsverandering, herbouw en nieuwbouw van stolpen. Ook de erfbeplanting wordt in het beleid betrokken.

Beleid wordt gemaakt op differentiatie in waardering. De lijst van monumenten en karakteristieke panden, of meer uitgebreid ordekaarten (welstandskarten) zijn daarbij een onmisbaar hulpmiddel. Dit instrument wordt nader onderzocht op toepasbaarheid in Bergen.

Het maken van een voorstel voor financiële bijdragen van Rijk, provincie en gemeente voor eigenaren van beschermde monumenten. Daarbij onderzoeken wat de bijdrage van het Cultuurfonds en het Nationaal Restauratie Fonds kan zijn. Tevens in dit voorstel verwerken leges te gaan heffen voor een monumentenvergunning.

Abonnementen Monumentenwacht. In het kader van het gelijktrekken van beleid, - de huidige Egmondse monumenteigenaren hebben reeds jaren een door de

gemeente betaald abonnement op de Monumentenwacht - wordt voorgesteld deze faciliteit ook mogelijk maken voor de toekomstige monumenteigenaren van de voormalige kernen Bergen en Schoorl. Dit met het doel onderhoudssituaties in beeld te brengen en onderhoud te stimuleren en kennis te verbreden. Kosten € 42,50 per jaar per object.

Een onderzoek naar de subsidiestromen met betrekking tot molens, die als specifieke categorie grote financiële lasten moeten dragen. Gepoogd wordt voor deze groep waardevolle monumenten tot een constructieve regeling te komen, die het voortbestaan van de molens zeker stelt.

Afspraken maken met de provincie over de rol van de gemeente bij de provinciale monumenten. In het verleden zijn door de provincie in de gemeente Bergen objecten als monument aangewezen die eigenlijk gemeentelijk monument zouden moeten zijn. Dit leidt tot onduidelijkheden bij de burger inzake de relatie tot bouwvergunningen (voor de ene vergunning moet men bij de gemeente zijn, voor de andere bij de provincie). Tevens is deze manier van werken met het oog op de toekomstige omgevingsvergunning onlogisch en niet wenselijk.

Als op ad hoc basis besloten wordt tot bouwhistorisch onderzoek, gaat dat volgens vaste regels. Een bouwhistorisch protocol wordt opgesteld.

3.6 Beleid dat de voorlichtingsaspecten betreft

Omdat bewustwording essentieel is voor het meer waarderen en genieten van de vele cultuurhistorische waarden in Bergen, voor de inwoner, de toerist en de schooljeugd, is voorlichting onontbeerlijk. Ook voorlichting op de wijkavonden hoort daarbij.

Het uitbrengen van een goede voorlichtingsfolder voor gemeentelijke monumenteneigenaren omtrent procedures, vergunningen en subsidies.

Informatiebordjes plaatsen bij belangrijke historische gebieden, gebouwen en objecten.

Een publieksvriendelijke uitgave te laten maken van de Cultuurhistorische atlas "Bergen luthof".

Onderzoeken in hoeverre er in samenwerking met de VVV, historische verenigingen, het Toeristisch Platform en de Stuurgroep Toerisme en Recreatie of andere organisaties meer gedaan kan worden aan het promoten van de bijzondere kwaliteiten van de gemeente Bergen. Te denken valt aan het ontwikkelen van cultuurhistorisch-toeristische activiteiten zoals landschapswandelingen en fietsroutes ontwikkelen.

Erfgoededucatie projecten te organiseren op scholen (bijvoorbeeld leskisten, maar ook projecten zoals Scholen adopteren een Monument).

Te onderzoeken of in het belangrijke historische centrum van Egmond aan den Hoef in het kader van het project Slotkwartier ideeën uitgewerkt kunnen worden omtrent een historisch informatiecentrum, waarbij bestaande particuliere archieven en thans verspreide collecties van archeologische vondsten bijeengebracht en openbaar gemaakt worden.

De jaarlijkse Open Monumentendag te laten organiseren door een nader samen te stellen Comité (bijvoorbeeld waar eigenaren van monumenten in zitten) dat de beschikking heeft over een budget.

Meer voorlichting vanuit Monumentenzorg en Archeologie over specifieke onderwerpen in het interne, gemeentelijke voorlichtingsblad of gericht op een speciale afdeling die te maken heeft met onderhoud van de openbare ruimte of het handhaven van elementen.

BIJLAGEN

A Beleidskaders

Inleiding

Door de naoorlogse bouwexplosie, die alle dorpen en steden beroerd heeft, is er meer recentelijk een groter bewustzijn ontstaan hoe belangrijk het is om op een zorgvuldige manier met de beschikbare ruimte om te gaan. Na een ontwikkeling van het bouwen van grootschalige nieuwbouwwijken in de jaren zestig en zeventig, die overal tot dezelfde uniformiteit hebben geleid, is men zich in grotere mate bewust geworden dat het belangrijk is om het streekeigene en het karakteristieke van een bepaald gebied, serieuze aandacht te geven. Juist dat streekeigene brengt de ruimtelijke kwaliteit, die er voor zorgt dat mensen het gevoel hebben ergens thuis te horen. Deze gedachtegang wordt vanuit de hogere overheidslagen gestimuleerd en in toetsingsmomenten meegenomen. Het ruimtelijk beleid vindt zijn grenzen in hogere regelingen, veelal van de provincie, maar ook van het rijk of zelfs van Europa.

Nationale en internationale grenzen van het beleid

Europese grenzen

Het bekendste en belangrijkste voorbeeld van door Europa bepaald beleid is wel het Verdrag van Malta: een doorbraak op het gebied van de archeologie. Hierover meer in Bijlage B.

Nationale grenzen

Een van de stimulerings-beleidsinstrumenten die het Rijk heeft ontwikkeld is de Nota Belvedere. Deze nota geeft een overzicht van 70 gebieden die cultuurhistorisch van grote waarde geacht worden. Het credo van het Belvedere-beleid is: 'behoud door ontwikkeling'. Een groot deel van het zogenaamde BES-gebied (Bergen-Egmond-Schoorl) is als Belvedèreg gebied opgenomen vanwege de bijzonder hoge, nog aanwezige, cultuurhistorische waarden.

Een gemeente heeft ook te maken met ingrepen van landelijke instanties als Rijkswaterstaat. Zo is in de zomer van 2006 het ontwerp-tracébesluit N9 2006 ter inzage gelegd. Het zal duidelijk zijn dat dergelijke grootschalige infrastructurele werken boven het gemeentelijk belang uitstijgen. Wel dienen binnen de gemeente de ruimtelijke gevolgen inzichtelijk te worden gemaakt.

De provincie: cultuurhistorie als inspiratiebron, behoud door ontwikkeling

De provincie heeft een bepaald beeld ten aanzien van de ruimtelijke ordening voor ogen en richt zich daarbij vooral op de grotere structuren. Als de gemeentelijke doelen afwijken van een dergelijk beeld, dient een zeer gedegen onderbouwing te worden opgesteld.

Het huidige provinciale beleidskader is ingezet met de *Cultuurnota 2001-2004* en de *Nota Cultuurhistorische regioprofielen 2004-2007*, opgevolgd door het *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*. Daarnaast heeft de provincie de meer inhoudelijke Cultuurhistorische Waardekaarten opgesteld.

Behalve sturend beleid zijn er ook incidentele maatregelen vanuit de provincie die de gemeente ondersteunen in het te voeren beleid. Zo heeft de provincie subsidie beschikbaar gesteld voor een pilot-project dat onderzoekt op welke wijze(n) cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplan kunnen worden verankerd. Voorts heeft de provincie een Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland ingesteld ter ondersteuning van de gemeentes.

Cultuurnota 2001-2004: het cultuurhistorische beleid in de steigers
Provinciale Staten van Noord-Holland hebben in februari 2001 de Cultuurnota 2001-2004 Noord-Holland vastgesteld. Hierin werden de volgende, nog steeds actuele, uitgangspunten verwoord.

1. leesbaar houden van de cultuurhistorische identiteit (cultuurhistorie als verhaal)
2. behoud door ontwikkeling
3. structuren: de essentie van de culturele kwaliteiten

Niet toevallig zijn de uitgangspunten van de Cultuurnota terug te herleiden op de landelijke Nota Belvédère.

Cultuurhistorische Waardenkaart en Nota Cultuurhistorische Regioprofielen

In 2001-2002 zijn de zes Cultuurhistorische Waardenkaarten voor Noord-Holland (CHW) opgesteld. Deze Cultuurhistorische Waardenkaarten behelzen een inventarisatie van de belangrijkste waarden en vormen voor de provincie een bruikbaar toetsingskader - een 'kansenkaart' - zonder beleidsregels.⁴ Bergen valt binnen de CHW van Kennemerland. De verbindende schakel tussen de CHW en de Cultuurnota 2001-2004 werd gevormd door zogenoemde regioprofielen (Nota Cultuurhistorische Regioprofielen 2004-2007, af te korten als NCR).⁵ In de NCR waren de beleidsvoornemens van de provincie op regionaal niveau te vinden (10 basisstructuren, zeven regio's); de lijnen waarbinnen de gemeente diende te blijven. Voor de gemeente Bergen, dat onder het profiel van Noord-Kennemerland is ingedeeld, zijn deze beleidsvoornemens nader geconcretiseerd in de Cultuurhistorische atlas.

Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland

In april 2006 zijn de Cultuurhistorische Regioprofielen samen met het Landschapskatern Noord-Holland vervangen door het Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie. De kernbegrippen behouden, versterken en ontwikkelen uit de Cultuurnota zijn integraal gehandhaafd. In het Beleidskader zijn de cultuurhistorie en het landschap nauw met elkaar verweven. Het landschap vormt als het ware de onderlegger van de cultuurhistorische waarden.

⁴ De CHW kan als toetsingskader fungeren bij onder andere het maken van streekplannen, bestemmingplannen, ontgrondingen of artikel 19 WRO-procedures. Het is een kansenkaart omdat in een vroeg stadium van het besluitvormingsproces cultuurhistorische waarden betrokken worden.

⁵ De regioprofielen zijn digitaal te raadplegen op <http://noord-holland.nl>

Er zijn nog wel regioprofielen, maar meer gedifferentieerd: twaalf in plaats van zes. Deze onderverdeling in twaalf profielen is gebaseerd op de onderliggende landschapstypes, ten teken dat de integratie tussen cultuurhistorie en landschap volkomen is. De gemeente Bergen valt onder het regioprofiel Kennemerland (was Noord-Kennemerland). Het regioprofiel Kennemerland kent eenzelfde onderverdeling in stroken als de atlas, welke echter iets anders benoemd worden. 'Duinen, binnenduinen en polder' wordt 'jonge duinlandschap, strandwallen en strandvlakten, droogmakerijen en veenpolderlandschap' (de laatste een klein stukje, dat in een ander regio 'jonge droogmakerijen' valt). In de NCR was de strokenverdeling nog wat anders: een duinen- en kuststrook (voornamelijk Noord-Kennemerland) en strandwallen en -vlakten (globaal Zuid-Kennemerland en de ruïne van Egmond). Een opvallend element in het regioprofiel Kennemerland betreft het behoud van de eigen identiteit van de badplaatsen.

De leesbaarheid van het landschap wordt toegespitst op vier speerpunten (waterstaat, ontginning en bewoning, industrialisatie en militair strategisch, allen al te vinden in de NCR) die voor Bergen zijdelings van belang zijn.

In het Beleidskader is wel aandacht voor de archeologie, maar monumentenzorg en bouwhistorie vormen geen onderwerp van betekenis. Hiervoor dient te worden teruggevallen op CHW als beleidskader.

Inspiratieboek

De provincie heeft ter illustratie van het te voeren beeldkwaliteitsbeleid met betrekking tot het landschap, parallel

aan het beleidskader een inspiratieboek uitgebracht, *Landschap en cultuurhistorie als inspiratie, ontwerpen met landschap en cultuurhistorie in Noord Holland Noord* (Bosch Slabbers tuin- en landschapsarchitecten, Haarlem, september 2006). Het gaat in dit inspiratieboek met name om landschap, cultuurhistorie en archeologie; in mindere mate om de gebouwde omgeving.



Figuur 11: contrasterend (boven) en aangepast (onder) kleurgebruik bij bebouwing aan de rand van het landschap.

Provinciaal beleid in de praktijk⁶

Concreet vraagt de provincie aan de gemeentes ter voorbereiding van een ontwikkeling of van een nieuw bestemmingsplan *altijd* de CHW te raadplegen.

⁶ De uitgangspunten van dit hoofdstuk zijn terug te vinden op de site van de provincie. Zie ook noot 2.

Vervolgens wordt in kaart gebracht welke waarden in het geding zijn. De gemeente vermeldt daarbij de visie van de provincie, verwoord in het regioprofiel. Afwijking van de visie, op grond van belangenafweging, kan zoals gezegd alleen gemotiveerd gebeuren. In de woorden van de provincie:

“Voor wat betreft de artikel 19 WRO procedure toetst de gemeente aan het beleid zoals dat is vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 4 juni 2002 (voor wat betreft onder punt “c,” laatstelijk gewijzigd in augustus 2003). Daarin staat onder andere vermeld dat voor projecten waarbij één of meer van de daar genoemde speerpunten aan de orde is/zijn, door Gedeputeerde Staten, voordat aan het gemeentebestuur vrijstelling kan worden verleend, een verklaring van geen bezwaar moet worden verleend.

Cultuurhistorie is één van die speerpunten. Onder de speerpunten van beleid vallen alle projecten die:

- a. gelegen zijn binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht in de zin van de Monumentenwet 1988, waarvoor nog geen ter bescherming daarvan strekkend bestemmingsplan geldt;
- b. binnen een gebied zijn gesitueerd, waar volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland sprake is van hoge en zeer hoge archeologische waarden;
- c. binnen een gebied zijn gesitueerd, waar volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland sprake is van hoge en zeer hoge historisch geografische waarden of
- d. binnen een gebied zijn gesitueerd, waar volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland sprake is van stedenbouwkundige structuren van hoge waarde en van zeer hoge waarde, voor zover niet aangewezen

als beschermd monument in de zin van de Monumentenwet 1988.

Bij het starten van een artikel 19 WRO procedure is het regioprofiel geen toetsingskader, maar de provincie adviseert de gemeenten om de regioprofielen ook hier te raadplegen.”

Het moge duidelijk zijn dat de speerpunten van de provincie samenvallen met de begrippen uit het organigram uit paragraaf 1.1.

De gemeente

De provincie bepaalt het kader op hoofdlijnen, de gemeente bepaalt de invulling en zet daartoe instrumenten in om bepaalde doelen te bereiken. De provinciale uitgangspunten van de provincie worden geheel door de gemeente Bergen onderschreven. De gemeentelijke beleidskaders worden voorts bepaald door eerder gemaakte afspraken, staand beleid en nieuwe inzichten. Daarbij gelden de volgende concrete uitgangspunten.

► Eerdere beleidsafspraken dienen te worden nagekomen: dit is de consistentie van bestuur/beleid. Het Collegeprogramma 2001-2006 stelt dat het kunst- en cultuurbeleid gericht moet zijn op behoud en beheer van het cultureel erfgoed, waarbij het een geïntegreerd onderdeel zal moeten zijn van het gemeentelijke beleid en waarbij de identiteit van de dorpskernen gehandhaafd dienen te worden. “Met monumenten, beeldbepalende panden, beeldbepalende polders en archeologische vondsten dient met grote zorgvuldigheid te worden omgegaan.

De gemeente dient zich daarbij, zoveel als mogelijk is, te houden aan het Europese Verdrag van Valetta, ook wel Malta genoemd”.

- ▶ **Beleidsregels van de drie kernen op elkaar afstemmen**
Bergen wordt in het streekplan omschreven als ‘beheersgemeente met ontwikkelaccenten’. De gemeente bestaat echter pas sinds 1 januari 2001. Bergen is een fusiegemeente bestaande uit Bergen, Egmond en Schoorl. Vanuit deze drie kernen (‘bloedgroepen’) zijn beleidsregels doorgesijpeld in het beleid van de nieuwe gemeente. Daarbij heeft niet altijd een ideale afstemming plaatsgevonden. Het meest opvallende voorbeeld is dat de kern van Egmond een gemeentelijke monumentenlijst kent, in tegenstelling tot Schoorl en Bergen.
- ▶ **Bij een integraal monumentenbeleid voor de hele gemeente wordt de context van de omgeving in het beleid betrokken**
Cultuurhistorie is niet in de eerste plaats objectgebonden, maar maakt onderdeel uit van een bepaalde context. De tendens is dat monumentenzorg opgaat in het grotere geheel van de omgeving (niet meer louter objectgebonden) en dat aan de andere kant deze omgeving op de eigen kwaliteiten beoordeeld wordt. In het verleden gaapte tussen de klassieke objectgebonden monumentenzorg en het nogal technische bestemmingsplan een grote kloof. Tegenwoordig is de tendens dat ruimtelijke ordening en cultuurhistorie elkaar zeer dicht naderen. Het bijbehorende instrumentarium bestaat niet alleen uit de Monumentenwet maar ook uit een CHER of CHV, Welstandsnota én bestemmingsplan. Structuurplannen en bovengemeentelijke regelingen als het provinciaal Landschapsbeleidplan zijn eveneens van invloed.
- ▶ **Het beleid wordt inhoudelijk sterk onderbouwd.**

Beleidskeuzes zijn niet willekeurig, maar krachtig beargumenteerd. Als inhoudelijke onderbouwing van het cultuurhistorisch beleid is de mede door de provincie gesubsidieerde Cultuurhistorische atlas van 2005 door de raad vastgesteld. De Cultuurhistorische atlas is op te vatten als een nadere verfijning van de cultuurhistorische waardekaart.

Oud profiel Kennemerland (Cultuurnota 2001-2004)	Hoofdgebieden (Atlas)	Deelgebieden (Atlas)	Nieuw profiel Kennemerland (Beleidskader)
Jonge duinen	Duinen en kust	Duinen en strand	Duinen- en kuststrook
		Egmond aan Zee	
		Bergen aan Zee	
Strandwallen en -vlakkenlandschap	Binnenduinrand	Egmond-Binnen	Duinen- en kuststrook
		Egmond a/d Hoef	Strandwallen en -vlakten (ruïne)
		Schoorl, lint	
		Bergen	Strandwallen- en vlakten (villaparken en landgoederen)
		Tuin en erf	
Strandwallen en -vlakkenlandschap	Polders	Strandvlakte	Duinen- en kuststrook
Droogmakerijenlandschap		droogmakerijen	

Nota bene: de gebiedsindelingen van de atlas, de CHW en de regioprofielen lopen niet synchroon. Uit bovenstaand schema blijkt dat de kleine accentverschillen onduidelijk uitpakken. Omdat in de atlas de meest verfijnde en de meest praktische onderverdeling wordt gemaakt en omdat de uitgangspunten van de atlas nergens in strijd met de provinciale uitgangspunten zijn wordt deze gebiedsindeling aangehouden binnen de Cultuurhistorische Nota.

B Wet- en regelgeving

In het voorgaande zijn diverse regelingen aan bod gekomen vanuit de gestelde beleidskaders. Hieronder wordt nader ingegaan op het stelsel van wet- en regelgeving dat van invloed is op het cultuurhistorisch ruimtelijk beleid. Er zijn veel meer toepasselijke wetten en regels dan hier opgesomd. Gekozen is voor de meest relevante.

Europees

Verdrag van Malta

Het rijksbeleid is gebonden aan het in 1992 ondertekende en in 1998 aangenomen Verdrag van Valetta (Malta). Per 1 september 2007 is het verdrag geïmplementeerd in de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) en het daarop rustende Besluit op de archeologische monumentenzorg (vanaf 1 januari 2008).

Het uitgangspunt van de wet is behoud in situ, tenzij ruimtelijke ontwikkelingen dit feitelijk onmogelijk maken. In het laatste geval volgt verplicht archeologisch onderzoek, om te bezien of waardevolle sporen vernietigd dreigen te worden. De resultaten van het onderzoek spelen mee in de belangenafweging. Dit geldt echter alleen voor aangewezen waardevolle locaties (archeologische monumenten). Er wordt getoetst aan artikel 10 Besluit ruimtelijke ordening en artikel 19 Wet op de ruimtelijke ordening. Voor niet monumentale sites wordt teruggevallen op provinciaal beleid (dat de gedachtegang van Malta koppelt aan de Cultuurhistorische Waardekaart).

Een ander gevolg van Malta is dat de verstoorder betaalt. Ook hier onder dezelfde randvoorwaarden. Als de gemeente planontwikkelaar is, betaalt de gemeente dus ook voor het onderzoek. De archeologie volgt dus de planontwikkeling, maar per project moet een budget gereserveerd worden.

Wat betreft het Europese niveau valt ook te denken aan fijnstofnormen, milieuregelgeving (mestoverschotten bedreigen indirect het agrarisch bedrijf) en dergelijke.

Landelijk

Monumentenwet 1988

De monumentenwet regelt aanwijzing en wijziging van monumenten, inclusief archeologische monumenten en beschermde dorpsgezichten. Een stelselherziening is in de maak.

Landelijk is de tendens dat in afwachting van een nieuw te ontwikkelen monumentenstelsel geen nieuwe monumenten daterend van voor 1940 meer worden aangewezen. Wel is het in beginsel mogelijk objecten uit de wederopbouwperiode voor te dragen voor plaatsing. Op gemeentelijk niveau zijn er geen belemmeringen vanuit de rijksoverheid bij plaatsing. Met name op het gebied van bijzondere interieurs, van bouwhistorische waarden en van voortschrijdend inzicht is een vacuüm ontstaan dat door het gemeentelijk beleid afgedekt dient te worden. Het idee dat de monumenten van geschiedenis en kunst bijzondere ontwerp-technische en esthetische kwaliteiten moeten hebben, is reeds lang verlaten. Veeleer staan de karakteristieke waarden van het dorp en de omgeving centraal. Scheefgroei binnen het monumentenbestand in de

drie voormalige dorpen die nu de gemeente Bergen vormen, dient daarbij te worden voorkomen.

Wet RO

In de gewijzigde Wet op de Ruimtelijke Ordening is bij artikel 19 procedures een toetsing van cultuurhistorische kwaliteiten verplicht. Daarnaast biedt de wet ruimte aan (cultuur)historische paragrafen bij nieuwe bestemmingsplannen. Het bestemmingsplan zelf regelt bouwvolumes, oppervlakten en bestemmingen. Voor beschermde dorpsgezichten is een beschermend bestemmingplan verplicht. Het ligt in de verwachting dat met de Stelselherziening Monumentenzorg ook de Wet RO in de systematiek betrokken zal worden.

Woningwet

Krachtens de Woningwet is sinds 1 juli 2004 de welstandsnota verplicht, althans indien gemeentes de welstand willen hanteren als instrument. De welstandsnota is een belangrijk instrument in het streven naar beeldkwaliteit van de gebouwde omgeving. Verbouw en nieuwbouwplannen moeten voldoen aan de criteria uit de nota. De Welstandsnota spreekt zich niet uit over groen of de inrichting van de openbare ruimte. De gemeente Bergen evalueert momenteel de welstandsnota. Een van de kernvragen is of de (ontbrekende) criteria met betrekking tot kleur, materiaal en detaillering niet opnieuw bezien zouden moeten worden.

BW

Algemene begrippen

Awb

Algemene wet bestuursrecht

Procesmatig en waarborginstrument. Inspraak, horen en zienswijzen, ter inzage, procedureel, bezwaar en beroep.

Wabo

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

Deze nieuw in te voeren regeling is hoofdzakelijk procedureel het loketproces. Beleidsmatig inhoudelijk heeft deze regeling geen invloed op de visie zoals de gemeente die voor ogen staat.

Van de site: VROM wil de verschillende vergunningen (maar ook ontheffingen en andere toestemmingsvereisten) voor wonen, ruimte en milieu zoveel mogelijk samenvoegen. De bedoeling is dat in de toekomst één vergunning volstaat: de omgevingsvergunning. Deze kan bij één loket worden aangevraagd. Hiervoor gaat één procedure gelden waarop één besluit volgt. Voor beroep tegen dat besluit zal er één beroepsprocedure zijn.

De omgevingsvergunning is in 2008 wettelijk geregeld. Vanaf 1 januari 2009 gaan gemeenten en provincies met de nieuwe vergunning werken.

Het project Omgevingsvergunning is onderdeel van het programma Modernisering VROM-regelgeving (zie dossier Modernisering VROM-regelgeving). Dit programma heeft als doel het aantal wetten en regels van VROM flink te verminderen en te verbeteren. De omgevingsvergunning is een belangrijk onderdeel hiervan.

Provincie

Gemeentewet, Provinciewet, Provinciale Nota's

De eerste twee hebben betrekking op de inrichting van Nederland. De invloed van de provincie op de ruimtelijke ordening in Nederland is van oudsher zeer groot. De provinciale nota's zijn in hoofdstuk 1 aan bod gekomen.

Gemeente

De gemeente stelt uiteraard ook eigen kaders. Gemeentelijke regelingen zijn dan ook opgenomen in hoofdstuk 3.4 (Instrumentarium).

C Instrumentarium

Voor Egmond aan Zee geldt een ander doel, een andere ambitie en daarmee andere middelen op het gebied van bouwhistorie, archeologie, stedenbouw, en monumentenzorg dan voor het polderlandschap. Ook *binnen* de sectoren zijn specifieke instrumenten van toepassing. Het beleid is daarop afgestemd.

Archeologie

Het archeologisch instrumentarium wordt gedictieerd vanuit Malta. Maar de zorgvuldigheid in het beleid is aan de gemeente. Voor de aandachtsgebieden geldt dat bij ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij het bodemarchief verstoord lijkt te raken, de volgende volgorde in de werkzaamheden:

- 1 Archief/bureauonderzoek
- 2 Inventariserend veldonderzoek
 - a Een quick scan (inventarisatie van de *mogelijk* aanwezige waarden)
 - b Proefsleuf
- 3 Behoud in situ of opgraving
- 4 Uitwerking in een rapport of publicatie

Het onderzoek moet voldoen aan de Kwaliteitsnormen voor de Nederlandse Archeologie (KNA) zoals die door het ministerie van OC&W zijn opgesteld. Nieuw is ook dat een archeologische paragraaf tot de bestemmingsplannen behoort.

Landschap

Het landschap wordt vooralsnog gedictieerd vanuit de provinciale regioprofielen. Dit is ook de nadrukkelijke wens van diverse landelijke spelers en partijen die zich in hun strijd tegen de verrommeling van Nederland in een open brief verenigd hebben. De provincies dienen volgens deze organisaties een duidelijke regierol op zich te nemen.⁷ De gemeente Bergen ondersteunt de strijd tegen de verrommeling en is goed in staat op kleinschalig niveau een invulling aan dit streven te geven. Vanuit de gemeente wordt door middel van structuurplannen, bestemmingsplannen en meer gericht het beleid met betrekking tot niet beschermde stolpen invulling gegeven aan het regioprofiel. Tot de bestemmingsplannen behoort een cultuurhistorische paragraaf. Nieuwe beleidsinstrumenten als de Cultuurhistorische Effect Rapportage en waarderings- en zichtlijnenkaarten worden ontwikkeld om in fase 0 de effecten van de ingrepen in het landschap in goede banen te kunnen leiden.⁸ De invulling wordt inhoudelijk gevoed door de Cultuurhistorische atlas.

Het ontwikkelen van instrumenten die het transformatieproces van het platteland kunnen begeleiden heeft hoge prioriteit. Het agrarisch landschap verandert in hoog tempo naar een verblijfs- en consumptielandschap.

⁷ ANWB, Bouwend Nederland, LTO-Nederland, MKB Nederland, Natuurmonumenten en VNO-NCW.

⁸ De CHER is analoog aan de MER bedacht, maar in tegenstelling tot de MER niet een wettelijk voorgeschreven instrument. De CHER gaat verder dan de CHV omdat ook het effect van de ruimtelijke ingreep in de analyse wordt meegenomen.

Recreatie (golfbanen, verpaarding, campings) en benutting (infrastructuur, telefonie) hebben ingrijpende gevolgen. Nieuwe functies in nieuwe vormen doen hun intrede. Oude boerenbedrijven verliezen hun functie en tot slot expanderen de overgebleven boeren het bedrijf aanzienlijk.

Bebouwing

Stedenbouw

In de bebouwde kom worden dezelfde instrumenten ingezet als in het landschap.⁹ Een toevoeging is de cultuurhistorische Verkenning (CHV), eventueel te koppelen aan een orde- of waarderingskaart, op fijnmaziger schaalniveau dan de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart.¹⁰ De CHV kan worden ingezet op ad hoc basis, in een ontwikkelingsgebied, maar ook proactief voor bijvoorbeeld een dorpskern als geheel. In voorkomende gevallen (nieuwbouw) wordt een Beeldkwaliteitplan opgesteld, waarin het gewenste beeld wordt geschetst. Toetsing vindt plaats aan de welstandsnota.

⁹ Stedenbouwkundig zijn in het Engels de begrippen landscape and cityscape nauw verwant. In het Nederlands bestaat voor cityscape geen adequate vertaling. Stadelijk landschap is een goede optie.

¹⁰ CHV: inventarisatie, analyse en waardering van de cultuurhistorische waarden, archeologie, architectuur, bouwhistorie en landschappelijk per gebied. Feitelijk komt het er op neer dat over het algemeen voornamelijk de sector bebouwing onderwerp is van een CHV. De Cultuurhistorische Verkenning is in Bergen ingezet voor de oude dorpskern en het aanliggende Plein. Waarderingskaarten behelzen een selectie van meer en minder waardevolle gebieden. In wezen een bundeling van gemeentedeckende CHV's. Ordekaarten waarden de bebouwing op het schaalniveau van de architectuureenheid.

Monumentenzorg en bouwhistorie

Bouwhistorie is in Bergen niet van eenzelfde gewicht als in de grotere Hollandse binnensteden. Dat wil niet zeggen dat bouwhistorie geen aandachtspunt is, maar dat bouwhistorisch onderzoek in de praktijk relatief weinig voor zal komen. In het kader van deregulering is er voor gekozen niet een fzonderlijk bouwhistorisch beleid met dito nota op te stellen, maar om aan te sluiten bij het monumentenbeleid. De monumentenverordening met bijbehorende subsidieregeling (en indirect de Monumentenwet) is het belangrijkste instrument, dat zowel aan de klassieke monumentenzorg als aan de bouwhistorie ten dienste staat. Toetsing vindt plaats aan de welstandsnota. Ter bescherming van beeldondersteunende, waardevolle objecten geldt de Interimregeling karakteristieke panden van 30 mei 2006. Het doel is deze te vervangen door een volwaardige monumentenlijst en eventueel een zogenoemde Ordekaart (welstandskaat).

Financiële middelen

Subsidieregelingen instandhouding en onderhoud monumenten

Besluit rijkssubsidiëring voor rijksmonumenten 1997
Besluit rijkssubsidiëring grote restauraties (kanjerregeling)
Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten
Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen
Revolving Fund (NRF)
Cultuurfonds voor monumenten Noord-Holland (vanaf september 2003)

Belastingwet

Bouwkundig onderhoud en restauratie van rijksmonumenten zijn fiscaal aftrekbaar

Subsidie Ruimtelijke Ordening

Subsidieregeling rijksnota Belvedere (1999). Deze regeling is van een heel andere orde dan de overige regelingen en is veel meer een ordenende regeling (in plaats van conserverend). Ook is de Belvedereregeling meer gericht op gebieden en niet op objecten. Cultuurhistorie en ruimtelijke ordening hangen nauw met elkaar samen. In feite neemt Belvedere een voorschot op de stelselherziening monumentenzorg.

D Partners

De belangstelling voor cultuurhistorie wordt breed gedragen. De gemeente voert beleid dat aanspreekt. Daarin staat de gemeente niet alleen. Partners zijn andere overheidsinstanties, maar ook particuliere stichtingen en belangenorganisaties.

De provincie Noord-Holland is de belangrijkste partner, omdat de provincie aan de ene kant de kaders uitzet, maar ook subsidies verstrekt en zelfstandig beleid initieert. De rol van de provincie is met name van belang voor het landschap en de archeologie. Het Provinciaal Steunpunt Cultureel Erfgoed biedt letterlijk ondersteuning.

Een provinciale *stichting* is de Stichting Welstand Noord-Holland (SWNH). Op het gebied van welstand is mogelijk een beleidsondersteunende rol weggelegd voor de stichting, hoewel de welstandsbeoordeling in de toekomst mogelijk meer vanuit een zelfstandige gemeentelijke commissie zal worden uitgevoerd (het advies aangaande de integratie de CCK en de commissie is één van de concrete beleidsdoelstellingen).

De Rijksdienst voor Archeologie Cultuurlandschappen en Monumenten (RACM) is een partner op het moment dat er (sloop- en) bouwplannen in een van de drie beschermde dorpsgezichten voorliggen. Het ligt in de lijn van de verwachting dat op het gebied van de individuele monumenten de rol van de RACM verder afneemt.

Andere landelijke organisaties die op incidentele basis een partnerschap kunnen hebben met Bergen zijn het Instituut Collectie Nederland en het Nationaal Restauratiefonds.

Landelijke monumentenverenigingen als Heemschut en het Cuypersgenootschap hebben in het verleden blijk gegeven een grote belangstelling te hebben voor Bergen.

Op gemeentelijk niveau is de grens tussen partners en gemeentelijke organisaties vloeïend. De Welstandscommissie en de CCK, mogelijk te integreren tot één adviesorgaan, niet alleen op het gebied van bouwvergunningen, maar op het gebied van Cultuurhistorie in het algemeen, zijn wel de belangrijkste partners.

Maar ook de Stichting Behoud Bouwkunst Bergen en Museum Kranenburgh Bergen (uitgever van onder andere van *Bouwkunst in Bergen en Bergen aan Zee 1900-1940*) zijn te beschouwen als partners in het beleid.

E Overzicht van het gevoerde cultuurhistorisch beleid

Het cultuurhistorisch beleid wordt in deze nota integraal opgezet. Daarmee is niet gezegd dat in het verleden niet ook al veel is bereikt. De kern van Bergen is een beschermd dorpsgezicht en meer recentelijk (2007) is ook Park Meerwijk, als resultaat van het landelijke Monumenten Selectie Project, als beschermd gezicht aangewezen. In Egmond bestaat een monumentenlijst met daarop de meest beeldbepalende panden. Op landschappelijk gebied zijn initiatieven gaande de bijzondere stolpboerderijen mét de erfbeplanting te behouden, ook na functiewijziging.

De cultuurhistorische nota in Bergen heeft vanwege de korte geschiedenis van de fusiegemeente, geen directe voorganger, maar komt ook niet bepaald uit de lucht vallen. Met de Cultuurhistorische atlas, *Bergen Lusthof*, heeft Bergen een flinke voorsprong genomen. De atlas is opgesteld in 2005 en geldt nog steeds als de belangrijke inhoudelijke kenbron voor het te formuleren beleid. Op het symposium *Het verleden als toekomst van Bergen* van 15 juni 2005 werd de atlas, vervaardigd onder auspiciën van het Steunpunt Cultureel Erfgoed gepresenteerd en aangeboden aan de gemeente en de provincie.

Het symposium werd georganiseerd door de afdeling VROM van de gemeente in directe samenspraak met de verantwoordelijke wethouder met Monumentenzorg en Archeologie in de portefeuille.¹¹

¹¹ Drs. A.M. van Breugel en ing. A.J. Kruijer van de afdeling VROM en dr. G. Valk als portefeuillehouder.

Sprekers waren mr. P. van Vollenhoven, prof. Dr. N.J.M. Nelissen en drs. A.L.L.M. Asselbergs.

Archeologiebeleid

Bij grotere projecten en ontwikkelingen alsmede in de artikel 19 procedures (Wet RO) wordt vooruitlopend op het vast te stellen beleid een archeologisch onderzoek gevraagd.

Landschap

Sinds de fusie tot één gemeente geldt, vooruitlopend op het op te stellen beleid een meer integrale aanpak en worden cultuurhistorische elementen in het landelijke gebied intensief gevolgd.

Bebouwing

Stedenbouw

In Bergen is ervaring opgedaan met de CHV (dorpskern Bergen).

Bouwhistorie

Separaat bouwhistorisch beleid is vanwege de ontbrekende noodzaak nooit gevoerd in Bergen.

Monumentenzorg

In 1986 is monumentenzorg gedecentraliseerd. Bevoegdheden zijn van het rijk aan de gemeente overgedragen. Voor de fusie had alleen Egmond een gemeentelijk monumentenbeleid. Na de fusie is de monumentenverordening van Egmond binnen de hele gemeente van toepassing verklaard. De gemeentelijke monumentenlijst telt nu 30 objecten, waarvan 1 in Bergen en

de rest in Egmond. Het aantal Rijks en provinciale monumenten is 158. Het Monumenten Inventarisatieproject heeft 76 nieuwe rijksmonumenten opgeleverd. Vanuit de uitgevoerde inventarisatie is een aantal panden naar voren gekomen dat in ieder geval op gemeentelijk niveau beschermenswaardig is. In bezetting zijn 0,6 fte ambtenaren direct verbonden aan de cultuurhistorie. Er is relatief weinig restauratieachterstand, met uitzondering van twee molens in slechte conditie.

Vanaf 1993 zijn twee geldstromen: besluit rijkssubsidiering restauratie monumenten (voor rijksmonumenten) en het Stadsvernieuwingsfonds onderdeel monumentenzorg, nu Invensteringsbudget stedelijke vernieuwing, niet van toepassing op Bergen.

Een drietal (rijks)beschermd dorpsgezichten is aangewezen, de dorpskern van Bergen (procedure 1984, aanwijzing 1990), Egmond aan den Hoef (1969, 1970) en Park Meerwijk (2007). Tuindorp Oostbuurt in Bergen is in 2003 in procedure genomen, maar zal niet worden aangewezen.

Publicaties en producten

Vanuit de gemeente is meegewerkt aan een aantal publicaties op het gebied van de cultuurhistorie. De Atlas cultuurhistorie is daarvan wel de meest bekende, maar de gemeente faciliteerde ook onderzoek naar Park Meerwijk ten behoeve van het boek *Park Meerwijk, villapark te Bergen, Manifest van de Amsterdamse School*.¹² Verder is de gemeente actief betrokken bij de organisatie van de Open Monumentendag en zijn diverse voorlichtingsfolders verspreid.

¹² Eline van Leeuwen, Erik Mattie, uitgeverij SUN. Amsterdam 2005.

F Verslag workshops Cultuurhistorische Nota

Workshop 1

Op 13 september 2007 is een workshop gehouden met als belangrijkste inzet de bandbreedte te ontdekken waarbinnen het cultuurhistorisch beleid de komende jaren zich zal bewegen.

Aanwezig waren raadsleden van de partijen, alsmede de wethouder en de ambtenaar. Vanuit M&DM waren Obbe Noorbruis en Erik Mattie vertegenwoordigd.

De workshop sloot aan op een eerder onderzoek in de vorm van een enquête onder raadsleden en ambtenaren. De uitkomsten van de workshop weken niet wezenlijk af van eerdere bevindingen maar waren specifiek.

Allereerst werd op kaarten aangegeven welke plekken in de gemeente hoog scoorden groen, blauw en rood en welke het minst geapprecieerd werden (zwart).

Algemeen gewaardeerd werden de kust (blauw), de duinstrook (groen) en de dorpskern van Bergen (rood). Meer gespreid was de depreciatie (zwart) die de toeristenkernen Egmond aan Zee en Bergen aan Zee betrof. Maar ook de windmolens in zee en de rotonde Bergwerweg/Nesdijk (2 x genoemd) deelden in het misnoegen.

Opvallend was het dat het polderlandschap slechts door een enkeling hoog werd aangeslagen, en dan slechts op

onderdelen) ten noorden van Groet, ten zuiden van Bergen, als onderdeel van de groene zoom rond Bergen', terwijl de provincie dit landschap wel hoog waardeert. NB: zeldzaam open en zonder horizonvervuiling. Zoals te verwachten kwamen ook de bloedgroepen bovendien door als meest gewaardeerde plek de kern van Egmond aan de Hoef respectievelijk Schoorl te omcirkelen.

In de gehouden enquête en aansluitend de discussie bleek eenduidig dat de hoge waardering voor de cultuurhistorische kwaliteiten binnen de gemeente door alle raadsleden gedragen werd. De raadsleden toonden een sterke betrokkenheid bij en ook een gedegen kennis van de eigen gemeente. In de mate waarin de gemeente kan sturen werd niet unaniem geoordeeld, maar wel bijna unaniem. Het gevoelen was dat de gemeente zaken dient te regelen en dat beeldkwaliteit en cultuurhistorie geen opdrachten zijn aan de individuele burger.

Workshop 2

Op 29 mei ²⁰⁰⁸ werd de conceptnota toegelicht in een tweede bijeenkomst. Aanwezig waren opnieuw raadsleden van de partijen, de wethouder en de behandelend ambtenaar. Vanuit M&DM was Erik Mattie aanwezig.

Ter plekke gemaakte opmerkingen en suggesties, alsmede later ingezonden (historisch inhoudelijke) opmerkingen werden verwerkt in de tekst.

G Werkzaamheden commissies

In Bergen functioneren naast elkaar de Commissie Cultuurhistorische Kwaliteit en de welstandscommissie. Onderzocht wordt in hoeverre beide commissies elkaar kunnen aanvullen en versterken.

De werkzaamheden van de Commissie Cultuurhistorische Kwaliteit

In Bergen is de oude monumentencommissie getransformeerd in de Commissie Cultuurhistorische Kwaliteit (CCK). De CCK is een door de gemeente ingestelde commissie van externe deskundigen op het gebied van cultuurgeschiedenis in ruime zin. In ieder geval is de CCK verantwoordelijk voor zaken die normaliter onder de jurisdictie van een monumentencommissie vallen (Monumentenwet 1988).¹³ Daarnaast adviseert de CCK gevraagd en ongevraagd aangaande alle onderwerpen waarbij cultuurgeschiedenis een rol speelt (Reglement op de Commissie voor Cultuurhistorische Kwaliteit 2001). In de commissie zijn verschillende disciplines vertegenwoordigd: de (historische) stedenbouwkunst, de historische geografie, de archeologie en de algemene cultuurhistorie. De CCK heeft daarnaast een voorzitter en wordt ambtelijk ondersteund door een secretaris. De leden zijn bij voorkeur woonachtig in de gemeente. Het advies is zwaarwegend, maar het college kan daarvan gemotiveerd afwijken. De vergaderingen zijn openbaar en

worden één keer in de zes weken gehouden, in de gemeente Bergen.

De werkzaamheden van de Welstandscommissie Kennemerland WZNH

De Welstandscommissie Kring Kennemerland van de stichting Welstandszorg Noord-Holland (WZNH) is een uitbestede commissie, waarvan de leden worden afgevaardigd door WZNH. De commissie beoordeelt de bouwaanvragen binnen de gemeentes Bergen, Heemskerk en Uitgeest. De commissie bestaat uit twee architectleden en een voorzitter (stedenbouwkundige). Tevens is vanuit WZNH een plancoördinator toegevoegd. Vanuit de gemeente woont een plantoelichter de vergaderingen bij. De leden van de commissie zijn woonachtig buiten de gemeente Bergen. Ook een woonplaats in de provincie Noord-Holland is geen verplichting. Het advies is zwaarwegend, maar het college kan daarvan gemotiveerd afwijken. De vergaderingen zijn openbaar en worden één keer in de twee weken (een middag) gehouden. De vergaderingen zijn afwisselend in Bergen, Heemstede en Uitgeest.

¹³ In het jaarverslag 2006 van de welstandscommissie Kennemerland worden de benamingen monumentencommissie (zoals de CCK in het verleden ook genoemd was) en CCK niet consequent gebezigd, wat verwarring kan opleveren.

H

Lijst met gehoorde organisaties, inspraak, eventueel de analyse van de interviews aanhangen (2005).

EXTERNE partijen die werden geïnterviewd

1. Commissie voor Cultuurhistorische Kwaliteit
2. Rijksdienst voor de Monumentenzorg
3. Provincie Noord-Holland
4. Steunpunt Cultureel Erfgoed
5. Monumentenwacht
6. PWN
7. Staatsbosbeheer
8. Natuurmonumenten
9. Noord-Hollands Landschap
10. Hoogheemraadschap
11. Molenstichting,
12. Vrienden van de Stolp,
13. Historische verenigingen
14. Groenplatform
15. Stichting Behoud Bouwkunst Bergen
16. Mr. Zeilerstichting
17. Vereniging die kennis heeft van alle bunkers in de regio
18. Vereniging de negen Nessen
19. Bewonersvereniging Aagtdorp
20. Vereniging Dorpsbelangen Egmond aan Zee
21. Dorpsraad Bergen aan Zee
22. Dorpsvereniging Groet
23. Vereniging Dorpsbelangen Egmond Binnen
24. Bewonersvereniging Schoorl-Centrum
25. Stichting Bergen aan Zee

26. Buurtcommissie De erven Boendermaker
27. Wijkvereniging van Reenenpark e.o.

INTERNE partijen, medewerkers die werden geïnterviewd op het gebied van:

1. Toerisme
2. Economische zaken
3. Milieu
4. Vergunningen
5. Brandweer
6. Handhaving
7. Ruimtelijke ordening
8. Kunst en Cultuur
9. Volkshuisvesting
10. Welstand
11. Bestemmingsplannen
12. Landschap / groen



COLOFON

Bureau M&DM

KvK 8074591

mr. drs. E.H. Mattie

Burgemeester Tellegenstraat 59 III

1073 KB Amsterdam

tel: 020 - 400 4567

fax: 020 - 679 8462

www.mdm-advies.nl

info@mdm-advies.nl

De Cultuurhistorische Nota Bergen is door Bureau M&DM opgesteld in opdracht van de gemeente. Gepresenteerd in 2008 aan A. Plomp, wethouder cultuurhistorie. De ambtelijke begeleiding was in handen van drs. A.M. van Breugel.